

Temat konfliktów w życiu dziecka pojawia się już w cyklu *Szkoła dla rodziców*. Pisaliśmy między innymi o roli rozwiązywania konfliktów w wychowaniu, związanych z nimi zagrożeniach i szansach, a także o konfliktach pomiędzy dzieckiem a nauczycielem. Tym razem skupimy się na sytuacjach konfliktowych pojawiających się pomiędzy uczniami w środowisku szkolnym i roli rodziców w zapobieganiu oraz radzeniu sobie z tego typu sytuacjami. Warto zachęcić rodziców, aby przyjrzeni się uważnie, w jaki sposób reagują na konfliktowe sytuacje między dziećmi, dziećmi a nimi oraz między sobą. Co mogą i powinni zrobić rodzice, kiedy dziecko jest wyśmiewane, obrażane, wykluczane z grupy, popychane czy bite? Jak pomóc dziecku radzić sobie w trudnych dla niego sytuacjach z rówieśnikami?

Źródła i rodzaje konfliktów między uczniami

Konflikty między dziećmi w szkole są powszechne i właściwie nieuniknione. Dane, które można znaleźć w różnych źródłach, wskazują na to, że ogromna większość dzieci od czasu do czasu znajduje się w konfliktowej sytuacji z rówieśnikiem. Sytuacje te mogą przybierać różne formy – od niegroźnych, krótkotrwałych sporów po niebezpieczne sytuacje związane z użyciem przemocy wobec dziecka, czasem powtarzającej się wielokrotnie, niszcząco wpływającej na rozwój dziecka. Naturalnie istniejące w szkole różnice pomiędzy uczniami, na przykład w osobowości, poziomie wiedzy, inteligencji, umiejętnościach społecznych, statusie materialnym, poglądach, systemie wartości, są pożywką dla pojawiania się mniej lub bardziej zaostzonych sporów.

Konflikty między dziećmi to często pokaz siły czy chęci zdobycia uznania kolegów. Czasem mogą być związane z rywalizacją o stopnie, w innych przypadkach z układami koleżeńskimi, zazdrością o popularność innej osoby lub rywalizacją o chłopaka lub dziewczynę.

Niektóre konflikty między uczniami mogą być w niezamierzony sposób wywoływane również przez nauczyciela. Sposób, w jaki traktuje on poszczególnych uczniów, może się przekładać na traktowanie przez kolegów i koleżanki. niesprawiedliwe w przekonaniu ucznia potraktowanie przez nauczyciela może wzbudzić niechęć do tego, który został oceniony inaczej, łagodniej. Szczególnie dziecko wyróżniane przez nauczyciela może stać się obiektem ataków ze strony klasy.

Klasa szkolna to grupa społeczna i jako taka bywa terenem współpracy i/lub rywalizacji.

Poszczególni członkowie klasy szkolnej pełnią różnorodne role. Niektórzy są liderami, innym zaś przypada rola kozła ofiarnego, na którym skupiają się negatywne emocje i zachowania pozostałych uczniów. Konflikty mogą przybierać formę sporu pomiędzy dwoma uczniami, pomiędzy jednostką a grupą lub nawet całą klasą czy dwoma rywalizującymi ze sobą grupami.

Skutki konfliktów

Skutki szkolnych konfliktów mogą przybierać różne formy w zależności od rodzaju, częstotliwości i nasilenia konfliktowej sytuacji. Reakcja dziecka jest również uzależniona od jego osobowości, umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz subiektywnie postrzeganego wsparcia uzyskiwanego od innych rówieśników i dorosłych (nauczycieli, rodziców).

Możliwe skutki nierozwiązanych konfliktów to:

- obniżone poczucie własnej wartości,
- pogarszanie się wyników w nauce,
- niechęć do chodzenia do szkoły,
- izolowanie się od rówieśników,
- lęk szkolny,
- depresja,
- dolegliwości somatyczne (ból głowy, ból brzucha, problemy ze spaniem),
- próby samobójcze.

Przygotowanie dziecka do radzenia sobie w trudnych sytuacjach

Rodzice mają bardzo ograniczony wpływ na to, czy dziecko znajdzie się w sytuacji konfliktu z rówieśnikiem. Mogą jednak przygotować je na takie sytuacje i pomóc mu lepiej, skuteczniej sobie radzić. Zadaniem rodziców są przede wszystkim:

- budowanie poczucia własnej wartości dziecka,
- kształtowanie umiejętności rozpoznawania emocji i mówienia o nich,
- wyposażanie dziecka w umiejętności wyrażania własnego zdania i asertywnej obrony swoich poglądów,
- uczenie reagowania na krytykę,

- budowanie umiejętności odmawiania,
- rozmawianie z dzieckiem o jego prawach w kontaktach społecznych.

(O tych obszarach pisaliśmy w poprzednich artykułach cyklu *Szkoła dla rodziców*).

Na temat trudnych sytuacji i sposobów ich rozwiązywania warto rozmawiać z dzieckiem przy każdej okazji. Sposobnością do takich rozmów może być wspólna lektura, oglądanie filmu czy analiza konfliktów pojawiających się między rodzeństwem. Dziecko powinno wiedzieć, jak może się bronić, gdy jest atakowane, do kogo może zwrócić się po pomoc, jeśli samo nie jest w stanie poradzić sobie w trudnej sytuacji. Również rodzice sami powinni wzmacniać swoje umiejętności rozwiązywania konfliktów zgodnie z zasadą wygrana – wygrana, umiejętności wypracowywania kompromisu i modelować odpowiednie zachowania. Dziecko obserwuje, jak w trudnych sytuacjach zachowują się ważne dla niego osoby i naśladuje ich zachowania.

Podobnie jak w wielu innych sytuacjach w życiu dziecka, tak i w tej powinno ono wiedzieć, że może z rodzicami rozmawiać o tym, co się dzieje, że zostanie wysłuchane, otrzyma wsparcie, nie spotka się z dodatkowymi kpinami czy negatywną oceną. Pamiętajmy, że jako rodzice możemy w razie potrzeby reagować na pojawienie się konfliktów w życiu dziecka tylko wtedy, kiedy o nich wiemy. Niestety, wiele konfliktów pozostaje niejawnych. Mogą one destrukcyjnie wpływać na dzieci, a rodzice nic nie mogą zrobić, ponieważ nie mają świadomości istnienia problemu.

Najczęstsze błędy popełniane przez rodziców

Kiedy dziecko mówi rodzicom, że stało się coś, co je w jakiś sposób dotknęło, zraniło, niepożądane reakcje rodzica to między innymi:

- zignorowanie dziecka, brak jakiegokolwiek reakcji;
- zlekceważenie problemu, powiedzenie: Nic takiego się nie stało lub Nie przesadzaj albo Z pewnością nie jest aż tak źle;
- oferowanie rad przed przyjrzeniem się sytuacji i zrozumieniem, co dokładnie się stało;
- zakładanie z góry, że dziecko jest ofiarą, a druga strona konfliktu agresorem;
- zakładanie przed przyjrzeniem się sytuacji, że dziecko aktywnie przyczyniło się do powstania konfliktu, mówienie: Pewnie go sprowokowałaś lub Sama też nie jesteś święta. Nie dalej jak w zeszłym tygodniu to ja musiałam wysłuchiwać od nauczycielki, że wyśmiewasz się z

koleżanki;

- negatywne ocenianie dziecka, komentarze typu: Czemu mi o tym mówisz? Sam powinieneś sobie poradzić lub Ale z ciebie ofiara losu. Wiecznie dajesz sobą pomiatać, albo Powinieneś sobie z tym poradzić. Nie zachowuj się jak mięczak;
- zachęcanie do agresji: Jak cię bije, to mu oddaj lub Przyłóż jej, to popamięta albo Na drugi raz odpowiedz jej tak, aż jej w pięty pójdzie;
- rozwiązywanie problemu za plecami dziecka, bez jego udziału.

Co rodzice powinni zrobić, jeśli doszło do konfliktu?

Interwencja rodziców w sytuacji konfliktu między dzieckiem a rówieśnikami zależy od:

- wieku dziecka – im młodsze dziecko, tym większa pomoc rodziców może okazać się niezbędna – małe dzieci nie potrafią jeszcze kontrolować swoich emocji, znają też mniej strategii radzenia sobie z problemami;
- stopnia nasilenia konfliktu i jego wpływu na dziecko;
- oczekiwań dziecka wobec rodzica.

Warto czasami powstrzymać swoje zapędy i wyłączyć automatycznego pilota, który każe nam wkraczać do akcji, biec do szkoły, dzwonić do rodziców kolegi za każdym razem, gdy naszym zdaniem dziecku dzieje się krzywda. Dziecko będzie stykało się z różnymi problemowymi sytuacjami w relacjach z innymi ludźmi przez całe swoje życie. Nabycie przez nie umiejętności radzenia sobie w tych sytuacjach jest wręcz niezbędne.

Metody działania, gdy dziecko ma konflikt z rówieśnikami w szkole

Niewielki konflikt

W przypadku drobnych sporów i konfliktów warto ograniczyć swoją rolę do wspierania dziecka w domu i uczenia strategii działania. Możesz pomóc dziecku przyjrzeć się zaistniałej sytuacji, jej przyczynom i przebiegowi i wspólnie wypracować pomysły na jej załagodzenie lub rozwiązanie. Ważne jest, aby w miarę możliwości pomysły rozwiązań były dziełem dziecka. Jeśli to Ty coś proponujesz, nie możesz swoich rozwiązań narzucać, a jedynie poddać dziecku pod rozwagę. Aby dziecko mogło zastosować określone rozwiązanie, musi być ono dopasowane do jego możliwości, umiejętności i osobowości. Starsze dzieci często nie oczekują od rodziców pomysłów na rozwiązania. Chcą zostać wysłuchane i uzyskać wsparcie, zrozumienie dla swoich uczuć i trudności.

Strategia radzenia sobie w sytuacji niewielkiego konfliktu z rówieśnikami. Możesz uczyć dziecko jej stosowania!

Krok 1.

Odejście lub zignorowanie

à fizyczne wycofanie się z pola konfliktu, brak kontaktu wzrokowego.

Krok 2.

Zareagowanie

à powiedzenie „przestań” lub „dość” w sposób stanowczy, choć bez agresji,

à próba obrócenia sytuacji w żart,

à zapowiedzenie konsekwencji.

Krok 3.

Szukanie pomocy

à zwrócenia się przez dziecko do strony niezaangażowanej w konflikt (nauczyciela, wychowawcy, psychologa szkolnego).

Poważny konflikt

W przypadku poważnych konfliktów, w których zagrożone jest bezpieczeństwo fizyczne dziecka lub jego dobrostan psychiczny, powinieneś stanowczo reagować, szczególnie wtedy, gdy pojawiają się symptomy wskazujące, że dziecko przeżywa poważne trudności i nie radzi sobie z nimi. Oprócz pomagania dziecku w domu możesz:

skontaktować się z rodzicami drugiej strony konfliktu i wspólnie wypracować rozwiązania,

skontaktować się z rodzicami drugiej strony konfliktu i zaaranżować wspólne spotkanie rodziców i dzieci, którego celem będzie rozwiązanie konfliktu,

porozmawiać z nauczycielem/wychowawcą, dowiedzieć się więcej na temat konfliktu, wspólnie podjąć decyzję co do dalszych działań,

poprosić szkołę o mediacje, w których uczestniczyć będą obie strony konfliktu i rodzice.

Kiedy Twoje dziecko jest agresywne wobec rówieśników...

Rodziców powinny zaniepokoić zachowania dziecka świadczące o tym, że stosuje ono agresję werbalną czy fizyczną wobec rówieśników. Na problem agresji wobec rówieśników mogą wskazywać:

- regularne telefony ze szkoły ze skargami na zachowanie dziecka w stosunku do rówieśników,
- częste otrzymywanie przez dziecko negatywnych uwag na temat zachowania,
- wdawanie się w bójki,
- brak tolerancji na odmienność,
- skłonność do negatywnych komentarzy pod adresem innych,
- nadmierna rywalizacja,
- silna potrzeba bycia najlepszym, zwyciężania.

W takiej sytuacji konieczna jest wnikliwa analiza zachowań dziecka pod kątem przyczyn, czasu ich trwania i konsekwencji dla dziecka. W pierwszej kolejności rodzice powinni się przyjrzeć zasadom panującym w domu, stylowi komunikacji i rozwiązywania problemów. Może się okazać, że konieczne są zmiany.

Zalecane działania dla rodziców, gdy dziecko ma problem z agresją wobec rówieśników

- Zapewnienie dziecku większej ilości czasu spędzanego z rodzicami lub innym stałym opiekunem zamiast, na przykład, wielogodzinnego ślęczenia przed ekranem komputera czy telewizora.
- Ograniczenie kontaktu dziecka z przemocą w telewizji czy grach komputerowych.
- Wprowadzenie jasnych zasad dotyczących zachowania i konsekwencji ich nieprzestrzegania (a także systemu nagród za zachowania zgodne z zasadami – to pomoże je utrwalać).
- Dobra współpraca ze szkołą – wypracowanie planu działania zapobiegania agresywnym zachowaniom i określenie konsekwencji, jakie dziecko będzie ponosić w przypadku agresywnego zachowania (dziecko powinno ponosić konsekwencje swoich czynów).
- Czasami konieczna może okazać się pomoc psychologa w nabywaniu przez dziecko (a czasem również rodziców) nowych, bardziej konstruktywnych sposobów radzenia sobie ze złością czy frustracją oraz budowania pozytywnych relacji z rówieśnikami.